

QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION FAOLIYATNING MOLIYAVIY TAHLILI

Turayeva Gulizahro

Guliston davlat universiteti dotsenti

Sevinch Temirova

Mamadaliyeva Shahlo

Guliston davlat universiteti

Bank ishi yo'nalishi talabasi

***Annotatsiya:** Mazkur tezisda qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyatni moliyalashtirish va uning iqtisodiy samaradorligini moliyaviy tahlil qilish masalalari o'rganilgan. Tadqiqotda innovatsion loyihalarning xarajatlar tarkibi, moliyalashtirish manbalari, pul oqimlari barqarorligi hamda investitsion jozibadorlik ko'rsatkichlari tahlil qilindi.*

***Kalit so'zlar:** qishloq xo'jaligi, innovatsion faoliyat, moliyaviy tahlil, investitsiya, NPV, IRR, rentabellik*

Kirish

Qishloq xo'jaligida barqaror o'sishni ta'minlash bugungi sharoitda innovatsion yondashuvlarsiz mumkin emas. Iqlim o'zgarishi, suv resurslarining cheklanganligi, ishlab chiqarish tannarxining oshishi va bozordagi raqobatning kuchayishi agrar sektorda yangi texnologiyalarni joriy etishni talab qiladi. Shu sababli innovatsion faoliyatning moliyaviy tahlili nafaqat loyiha samaradorligini, balki tarmoqning uzoq muddatli raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Innovatsion faoliyatning asosiy yo'nalishlariga tomchilatib sug'orish tizimlari, yuqori hosildor urug'chilik, agroservisni raqamlashtirish, dron va sensorlar asosida monitoring, energiya tejamkor texnikalar kiradi.

Asosiy qism

Qishloq xo'jaligidagi innovatsion loyihalarni moliyaviy tahlil qilishda, avvalo, xarajatlar va natijalar o'rtasidagi mutanosiblik aniqlanadi. Xarajatlar tarkibi odatda quyidagi bloklardan iborat bo'ladi:

1) boshlang'ich kapital qo'yilmalar (uskunalar, texnologiya, infratuzilma),

2) joriy operatsion xarajatlar (xizmat ko'rsatish, texnik servis, energiya, ishchi kuchi),

3) malaka oshirish va texnologiyani o'zlashtirish xarajatlari.

Moliyalashtirish manbalari esa o'z mablag'lari, bank krediti, lizing, davlat subsidiyalari, grantlar va xususiy investor mablag'laridan shakllanadi. Moliyaviy tahlilda har bir manbaning narxi (foiz stavkasi, imtiyoz muddati, qaytarish sharti) alohida baholanib, kapitalning o'rtacha tortilgan qiymati aniqlanishi maqsadga muvofiq.

1-jadval

Innovatsion loyihani moliyaviy baholash modeli

Ko'rsatkich guruhi	Tarkibiy qismlar	Kutilayotgan natija / Ta'sir
Iqtisodiy samaradorlik	Tomchilatib sug'orish, Energiya tejamkorligi	Ishlab chiqarish tannarxining pasayishi
Raqamli nazorat	Operatsion monitoring, Hosil prognozi	Agrotexnik xatolarning kamayishi, hosildorlik o'sishi
Moliyaviy ko'rsatkichlar	NPV (Sof joriy qiymat), IRR (Rentabellik)	Investitsiya jozibadorligini aniqlash
Tashqi risklar	Bozor narxlari, Valyuta tebranishi	Moliyaviy barqarorlikka salbiy bosim
Ichki risklar	Texnologik nosozliklar, Kredit yuki	Loyihaning o'zini oqlash muddati uzayishi

Innovatsion faoliyat samaradorligini baholashda quyidagi ko'rsatkichlar muhim ahamiyatga ega:

- NPV (sof joriy qiymat): loyiha kelajakdagi pul oqimlarining bugungi qiymatida ijobiy bo'lishi zarur;
- IRR (ichki daromadlilik normasi): loyiha daromadlilik darajasi kapital qiymatidan yuqori bo'lishi kerak;
- Payback period (qoplanish muddati): investitsiya qanchalik tez qaytishi;
- Rentabellik koeffitsiyentlari: aktivlar va sotuv rentabelligi orqali innovatsiyaning amaliy natijasi.

Moliyaviy tahlil shuni ko'rsatadiki, resurs-tejamkor texnologiyalar (masalan, tomchilatib sug'orish) suv va energiya sarfini qisqartirishi hisobiga ishlab chiqarish tannarxini pasaytiradi. Raqamli monitoring esa ekin holatini tezkor nazorat qilish, hosildorlik prognozini aniqlashtirish hamda noto'g'ri agrotexnik qarorlar xavfini kamaytirish imkonini beradi. Shu bilan birga, innovatsion loyihalarda risklar ham mavjud: bozor narxlarining tebranishi, valyuta xavfi, texnologik nosozliklar, ob-havo omillari, kredit yukining oshishi. Shuning uchun moliyaviy tahlil risk-ssenariylar asosida (optimistik, bazaviy, pessimist) olib borilishi, sezgirlik tahlili qo'llanishi lozim.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari qishloq xo'jaligida innovatsion faoliyatni moliyaviy tahlil qilishda tizimli va kompleks yondashuv zarurligini yaqqol namoyon etdi. Aniqlanishicha, innovatsiyalar dastlabki bosqichda yuqori kapital xarajatlarni talab qilsa-da, o'rta va uzoq muddatda ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, mahsulot tannarxini pasaytiradi hamda xo'jaliklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, innovatsion loyihalarni baholashda sof joriy qiymat (NPV), ichki rentabellik darajasi (IRR) hamda pul oqimlarining barqarorligi

kabi zamonaviy moliyaviy ko'rsatkichlardan foydalanish investitsion qarorlar qabul qilish sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Takliflar:

1. Qishloq xo'jaligi korxonalarida innovatsion loyihalarni tanlash va saralash jarayonida yagona moliyaviy baholash mezonlari — NPV, IRR hamda risk indeksini tizimli ravishda joriy etish zarur.
2. Tomchilatib sug'orish tizimlari, agro-raqamli platformalar va energiya tejamkor texnologiyalarni keng joriy etish maqsadida imtiyozli kreditlar va lizing mexanizmlarini kengaytirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining qishloq xo'jaligiga oid normativ-huquqiy hujjatlari.
2. O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilishga oid qarorlari va farmonlari.
4. Malikov T.S. va boshqalar. Moliya va investitsiyalar asoslari.
5. Xalqaro tajriba manbalari: FAO, World Bank agrar innovatsiyalar bo'yicha tahliliy hisobotlari.
6. Xusanov, H. (2021). Historical stages of Uzbek national singing art. *Интеркультура*, (22-4), 59-60.
7. Sodiqov, I. (2025). San'at oliygohlarida yosh rejissyorlarni kasbiy mahoratini va innovatsion kompetentligini rivojlantirish. Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi, (2), 336-341.

8. Mo'Minova, L. R. (2023). Kommuna Ismoilova bastakorlar bilan hamkorlik an'analari. *Oriental Art and Culture*, 4(2), 868-873.
9. Isroilova, X. (2023). Marosim va udumlarning nazariy xususiyatlari xususida. *Oriental Art and Culture*, 4(1), 622-625.
10. O'Xusanov, H. (2024). O 'zbek musiqa san'atining o 'ziga xos xususiyatlari va zamonaviy masalalar. *Inter education & global study*, (8), 413-422.
11. Sodiqov, I. (2025). The social and political role and educational significance of public holidays in Uzbekistan. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 3(03), 99-102.
12. Mo'Minova, L. R. (2023). Results of focusing on art and culture in the new Uzbekistan. *Экономика и социум*, (10 (113)-2), 244-247.
13. Isroilova, X. (2023). O 'zbek folklorshunosligining rivojlanishida folklorshunos olimlarning qo 'shgan hissalar. *Oriental Art and Culture*, 4(3), 800-811.
14. Xusanov, H. (2025). Yangi O 'zbekistonda milliy musiqa madaniyatining ahamiyati. *Inter education & global study*, 3(1), 503-510.
15. Набиулина, Л., & Курбанова, Г. (2024). Актуальность вопросов формирования аналитических компетенций у педагогов. *Problems and solutions of scientific and innovative research*, 1(8), 110-115.